

על סדר היום | בחירות 2022

צילומים: מפלגת הציונות הדתית, נועם מושקוביץ-דוברות הכנסת

משפטנים בכירים: כך אפשר לתקן את מערכת המשפט בלי לדרוס אותה

רבים מסכימים שיש מקום לתיקונים במערכת המשפט, אלא שההצהרות הבוטות של חברי הקואליציה העתידית מעלות חשש לריסוק מוחלט של המערכת • בכירים מעולם המשפט טוענים כי ההצעות של הקואליציה המסתמנת הן "מכת מחץ לדמוקרטיה"

יו"ר הציונות הדתית בצלאל סמוטריץ, חבר הכנסת שמחה רוטמן וחבר הכנסת דודי אמסלם

ניצן שפיר

ביממה האחרונה הצהירו חברי הכנסת מיקי זוהר ודודי אמסלם כי הדבר הראשון שתעשה הממשלה החדשה הוא לחוקק פסקת התגברות שתאפשר לבטל את פסיקות בג"ץ. הם כמובן לא הראשונים שהבטיחו זאת. במסע הבחירות הציגה הציונות הדתית רפורמה הכוללת שורת שינויים מהותיים המכוונים לפוליטיזציה של המערכת, הגבלת כוחו של בית המשפט העליון והגנה על פוליטיקאים. בנוסף, מפלגת הציונות הדתית שואפת לרוב של פוליטיקאים בוועדה לבחירת שופטים, למינוי יועצים משפטיים במשרות אמון ולביטול עבירת הפרת האמונים שתוביל לביטול מרבית האישומים נגד נתניהו. הרפורמות מבקשות לצאת נגד המהפכה החוקתית שהוביל פרופ' אהרן ברק, נשיא בית המשפט העליון לשעבר. לטענתן, מהפכה זו העבירה את זכות המילה האחרונה מהכנסת לבית המשפט, ושמה את שופטי העליון כ"מחוקקי על".

פסקת ההתגברות: כוח משחית או צעד ראוי?

פרופ' מרדכי קרמיצר, עמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה ופרופסור אמריטוס למשפטים באוניברסיטה העברית, רואה בכך התקפת מחץ על הדמוקרטיה, שנעשת בשם "דמוקרטיה". "מה שעומד מאחורי ההצעות זו חתירה של רוב להשיג כוח בלתי מוגבל. זה סותר כל תפיסה דמוקרטית. כל פעם שביהמ"ש יפסול חוק, הפרלמנט יקבע שמתגברים על פסיקתו. בית המשפט יהפוך לבריחה". בשנה האחרונה פעל צוות שהקים שר המשפטים גרעון סער לחקיקת חוק יסוד החקיקה, שנועד להסדיר את התערבות בית המשפט בחקיקה. בצוות היו נציגים של המפלגות השונות, ביניהם קרמיצר מטעמה של מרץ. הצוות, בו הייתה חברה גם שרת התחבורה איילת שקד וד"ר האלד גנאיים שייצג את רע"ם, לא הצליח לגשר בין העמדות השונות. קרמיצר מצייין כי תפיסת הדמוקרטיה שבאה לידי ביטוי בפסקת ההתגברות, היא שיותר לרוב לעשות מה שהוא שרצה. "זו תפיסה פרימיטיבית של הדמוקרטיה. אי אפשר לסמוך על הרוב שלא יפגע במיעוט. אין מנגנון אחר בדמוקרטיה הליברלית שיגן על זכויות המיעוט יותר מאשר בית המשפט". עו"ד רו נזרי, עד לא מזמן המשנה

בנימין נתניהו

פרופ' מרדכי קרמיצר: "מה שעומד מאחורי ההצעות זו חתירה להשיג כוח בלתי מוגבל. זה סותר כל תפיסה דמוקרטית. ביהמ"ש יהפוך לבריחה"

זו "נתפרו" תיקים לפוליטיקאים, בהם ראש הממשלה לשעבר נתניהו. עוד הם טוענים כי העבירה מאפשרת למערכת "להלך אימים על נבחריו הציבור". גם פרופ' קרמיצר תומך בתיקון ניסוח העבירה. אך לדבריו, "יש הבדל של שמיים וארץ בין הרעיון הגרוע של ביטול העבירה, לבין תיקון העבירה. בזה אני בהחלט תומך". כך גם חושב עו"ד נזרי. "הנוסח הקיים של העבירה בעייתי. תיקון הסעיף הוא חיוני אבל ביטול גורף של העבירה עלול להיות הרסני". כמי שהכין לפני מספר שנים את תזכיר החוק של משרד המשפטים, נזרי מסביר כי "הנוסח הקיים כללי ועמום, לא מגדיר באופן ברור את יסודותיה העובדתיים של העבירה ולכן גם לא ממש עולה בקנה אחד עם עקרון החוקיות. בפועל משתמשים בעבירה זו להתמודדות עם שחיתות ציבורית. תפיסתי היא שאין מקום להפלייל כל התנהגות ציבורית לא ראויה ועדיף לעיתים להשתמש בכלים מנהליים ומשמעתיים. אבל ישנם מקרים שבהם נדרשת הפעלת הכלי הפלילי החמור יותר, ואם יבטלו לגמרי את העבירה זה יאיץ את היכולות להתמודד עם תופעות שחיתות חמורות".

הרכב הוועדה לבחירת שופטים: האיזון יופר?

הציונות הדתית מבקשת גם לשנות את הרכב הוועדה לבחירת שופטים, כך שיהיה רוב לפוליטיקאים בוועדה.

ליועץ המשפטי לממשלה, חושב קצת אחרת. "פסקת ההתגברות בעיניי היא לא מילה גסה. ראוי לחוקק אותה כחלק מחוק יסוד החקיקה שאמור לקבוע את כל מדרג החקיקה הקיים, ואת סמכויות בג"ץ והכנסת בעניינים אלו". לדבריו, מערכת היחסים בין הרשות השופטת והרשות המחוקקת בישראל זקוקה בדחיפות להסדרה חוקתית כוללת. "במסגרת זו נכון לקבוע רוב מיוחד של שופטי בג"ץ על מנת לפסול חקיקה של הכנסת, וגם רוב מיוחד של חברי כנסת אם רוצים להתגבר על הפסיקה הזו". נזרי מוסיף כי מדובר ב"מהלך החשוב ביותר שיש לעשות בהקדם. מדברים עליו שנים רבות אבל חלקים מהמערכת המשפטית התנגדו לפסקת התנגדו לסמכות הביקורת השיפוטית. ההתעקשות הזו משני הצדדים מחריפה את הקרע בין הרשויות, מעצימה את הביקורת על בג"ץ, ומוסיפה עוד נדבך לפגיעה באמון הציבורי".

הפרת אמונים: דורש תיקון אבל לא ביטול

אחד הצעדים אותם מבקשת לבצע הציונות הדתית הוא ביטול עבירת הפרת האמונים. צעד זה ישפיע באופן ישיר על משפטו של בנימין נתניהו, המואשם בהפרת אמונים בכל אחד משלושת האישומים נגדו, לצד אישום בשוחד בתיק 4000. לטענת הציונות הדתית, תחת עבירה

זאת, בשונה מהמצב היום שיש 4 פוליטיקאים מתוך 9. ד"ר גיא לוריא, עמית מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה, אמר לגלובס כי הצעה זו תביא ל"פוליטיזציה של תהליך בחירת השופטים בישראל ותיפגע באי-תלותם המקצועית. בהרכב הנוכחי שלה הצליחה הוועדה במשך שנים רבות לשמור על כך ששיקולים מקצועיים יכוונו את מינוי השופטים. הענקת כוח מוחלט לממשלה במינוי שופטים תפר את האיזון העדין". תיקונים נוספים אותם מבקשת הקואליציה החדשה לבצע הם פיצול תפקיד היועמ"ש לממשלה, שכיום ממונה על היעוץ למשרדי ממשלה ועל התביעה בישראל. כמו כן, הקואליציה רוצה למנות במשרת אמן את היועמ"ש לממשלה ואת היועצים המשפטיים למשרדי הממשלה. בקרב בכירים קיימת הסכמה כי ניתן לשקול את פיצול היועמ"ש בשל ריבוי התפקידים, אך ד"ר לוריא חושב כי זה יביא לכרסום בדמוקרטיה. "הסיכונים הגלומים בפיצול הם ממשיים וחמורים". בין היתר, סלילת הדרך לפוליטיזציה של מוסדות אלה. קרמיצר טוען כי יש מקום לשקול את הפיצול אך לא בדרך הזאת. "אין קרושה במבנה הקיים. אני לא בטוח שהיועמ"ש צריך לקבל החלטות שהנאשמים בהם הם אישי ציבור". קרמיצר אף מתייחס לכך שהיועמ"ש יהיה משרת אמן. "זה הרס איכות השלטון. מי שייבחר לא יהיה מסוגל לקום מול שר ולומר לו עד כאן".